

**SIMONE
WEIL**

Levenswijsheden

SAMENGESTELD EN VERTAALD DOOR

Frits de Lange

INHOUDSOPGAVE

Ten geleide 7

Korte levensbeschrijving van Simone Weil 9

Bronnen 17

- I. Passie voor de waarheid 21
- II. Verlangen naar het goede 37
- III. Aandacht 59
- IV. De harde realiteit (nécessité) 71
- V. Lijden en ongeluk 89
- VI. De liefde van God 113
- VII. De schoonheid van de wereld 137
- VIII. Gehoorzaamheid en vrijheid 157
- IX. Naasteliefde en vriendschap 179
- X. Samenleving en politiek 199
- XI. Christendom en Kerk 213
- XII. Jezelf uitwissen 227

Denken tot het uiterste.

De religieuze levensfilosofie van Simone Weil 243

Meer lezen? 256

Over de samensteller 259

Ten geleide

Dit boek biedt een eerste kennismaking met het leven en werk van de Franse filosofe Simone Weil (1909-1943). Zij werd bij het brede publiek bekend met het boek *Wachten op God* (1949), een bundeling notities en brieven, na haar dood uitgegeven door een bevriende priester, J.M. Perrin. Maar daarnaast wordt ze ook gewaardeerd als een scherpzinnig, oorspronkelijk filosoof, politiek activist en schrijver. Haar generatiegenoot Albert Camus (1913-1960) zag al snel het belang van haar werk en gaf het na de oorlog als eerste uit. Hij herkende zich in haar. 'Er is schoonheid, en er zijn onderdrukten; ik wil aan beide trouw blijven', had hijzelf geschreven. Simone Weil, volgens hem 'de enige echte grote geest van onze tijd', was gegrepen door hetzelfde engagement.

De thematisch bij elkaar gezochte citaten proberen een beeld te geven van haar werk in de volle breedte, van mystiek tot politiek, in zijn diepgang en radicaliteit. Ze inspireren en nodigen uit tot bezinning, maar ze intrigeren ook en prikkelen tot tegenspraak.

Het boek opent met een korte levensbeschrijving. Achter in het boek geeft samensteller Frits de Lange in kort bestek een toelichting op enkele centrale gedachten uit de religieuze levensfilosofie van Simone Weil, die de lezer uitnodigt tot een nadere kennismaking. Voor wie meer van haar boeiende leven en werk wil weten, volgen er tot slot verdere literatuursuggesties.

Korte levensbeschrijving van Simone Weil

1909

Op 3 februari van dat jaar wordt in Parijs Simone Weil geboren. Dochter en tweede kind (haar broer André is 3 jaar ouder) van Bernard Weil, arts, en Salome Reinherz, beiden van Joodse origine en afkomstig uit de Elzas. Thuis heerst een agnostisch klimaat, waarin intelligentie, persoonlijke relaties en cultuur zwaarder wegen dan bezit. De kinderen Weil groeien op in een huis zonder speelgoed, maar vol boeken. André Weil blijkt al gauw de meest begaafde. De onhandige Simone zal haar leven lang onder een gevoel van minderwaardigheid ten opzichte van haar broer, die later een befaamd mathematicus zal worden, gebukt gaan.

SIMONE WEIL

1914-1918

Vader Weil wordt gemobiliseerd als militair arts. Zijn gezin volgt hem waar mogelijk. Een groot deel van het onderwijs aan de kinderen gebeurt thuis. Als 10-jarige speelt André viool en danst als een 'étoile', lost gecompliceerde wiskundige problemen op, leest Latijn en Grieks en leert in 1915 zijn zusje – als nieuwjaarskadootje voor moeder – in een maand tijd lezen.

1919-1925

Simone Weil bezoekt diverse lycea. Ondanks het feit dat ze de eerste van haar klas is, raakt ze in een ernstige depressie en loopt met suicideplannen rond. Redenen o.m.: André slaagt op z'n zestiende voor het toelatingsexamen tot de prestigieuze eliteopleiding aan de École Normale Supérieure. Een lerares ontnemt haar bovendien met negatieve kritiek alle lust tot intellectuele ontplooiing. Ook heeft Simone Weil ernstige moeilijkheden met haar motoriek: zij schrijft traag en blijft zo achter op haar medeleerlingen.

1925-1928

Maar ook Simone bereidt zich voor op de École Normale Supérieure. Zij volgt daartoe drie jaar lang de filosofielessen van Alain (pseudoniem voor Emile Chartier (1868-1951)) op het Lycée Henri IV. Deze brengt haar de smaak voor filosofie bij, en behoudt een blijvende invloed op haar denken. Hij is een onafhankelijk, socratisch denker, voor wie de leraar-leerlingverhouding van hoger belang is dan roem. Belangrijkste elementen in diens filosofie: de hartstocht

Korte levensbeschrijving

voor de waarheid, de primaire rol van de arbeid in het contact met de werkelijkheid, 'denken' en 'willen' als de grootste woorden uit de wijsbegeerte. Hij heeft een voorliefde voor de filosofen Plato, Descartes en Kant. Thema's en denkers die ook een hoofdrol in het werk van Simone Weil zullen spelen.

1928-1931

Simone Weil bezoekt de École Normale Supérieure, maar houdt ondertussen contact met Alain. Zij studeert af op een briljant opstel over *Science et perception dans Descartes*. Zij wordt actief in de communistische vakbond, zonder echter ooit lid te worden van de partij. Ze raakt gefascineerd door de ruwe handarbeid en werkt o.m. op een boerenbedrijf en op een vissersboot. Vanaf de winter 1930 wordt zij door hevige hoofdpijnen geteisterd, die haar tot aan haar dood ernstig zullen hinderen.

1931-1934

Simone Weil wordt achtereenvolgens lerares filosofie in Puy, Auxerre, Roanne. Het zijn de actiefste jaren van haar leven. Zij heeft intensief contact met revolutionaire syndicalisten, schrijft artikelen in bladen van de arbeidersbeweging, neemt deel aan demonstraties, en geeft les aan een Volkshogeschool voor communistische arbeiders. Ze veroorzaakt een schandaal in Puy door er een stakingsactie te leiden. Haar bijnaam sindsdien: De Rode Maagd. Ze reist in augustus 1932 naar Duitsland en verliest, na daar de passiviteit en het volledige falen van de communistische partij tegenover Hitler te hebben

SIMONE WEIL

aanschouwd en geanalyseerd (de partij weigerde, onder Russische invloed, om samen met de sociaal-democratie front te vormen tegen de nazi's), alle vertrouwen in het communisme. In december 1933 logeert Leon Trotski bij haar ouders in Parijs en richt in hun huis de Vierde Internationale op. Zij ontmoet de Nederlandse socialisten Bart de Ligt en Jacques de Kadt, die artikelen van haar in het Nederlands vertalen. Simone Weil helpt Duitse vluchtelingen aan onderdak en geld.

1934-1935

In maart 1934 schrijft ze aan haar vriendin Simone Pétrement: 'Ik heb besloten om me helemaal terug te trekken uit elke vorm van politiek, behalve voor theoretisch onderzoek.' In juni van dat jaar vraagt Simone Weil een jaar onbetaald verlof 'om persoonlijke redenen' en wordt fabrieksarbeider bij o.m. Alsthom en Renault. Ondanks haar onhandigheid in lichamelijk werk en zwakke gezondheid maakt ze het jaar vol. Ondertussen houdt ze een dagboek van haar ervaringen bij, een Journal d'usine, dat later is gepubliceerd als: *La condition ouvrière*. In de zomer en herfst van 1934 schrijft zij het essay *Réflexions sur les causes de la liberté et de l'oppression sociale*, waarin ze afrekent met het marxisme en zijn mythisch geloof in de revolutie. In de plaats daarvan stelt zij een sceptische, uiterst realistische analyse van de maatschappelijke macht als natuurlijk fenomeen. 'Machiavelli leert ons meer dan Marx', schrijft ze later. Het essay beschouwt ze als haar 'hoofdwerk' en noemt ze: 'mijn testament'.

Korte levensbeschrijving

1935

Simone Weil wordt benoemd aan het lyceum te Bourges. In september 1935 maakt ze met haar ouders een reis naar Spanje en Portugal. Ze beleeft een avond onder volle maan, in een arm dorp aan zee waar men het jaarlijkse feest voor de beschermheilige viert: 'De vissersvrouwen doen in processie de ronde om de boten, zij dragen kaarsen en zingen liederen die zeker erg oud moeten zijn, van een verscheurende droefheid. (...) Daar overviel me plotseling de zekerheid dat het christendom bij uitstek de slavenreligie is, en dat slaven niet anders kunnen dan zich erbij voegen, ik, te midden van anderen, mee inbegrepen.' Dit is het eerste, levende contact met de spiritualiteit van het christelijk geloof voor Simone Weil. Er zullen er nog twee volgen; in 1938 in Assisi en in 1939, als zij in de lijdenstijd voor Pasen het klooster van Solesmes bezoekt. Tot de Kerk zal zij nooit toetreden, sterker nog: zij veroordeelt scherp haar totalitarisme en collectieve geloofsdwang, die het denken beknot.

1936-1937

In augustus 1936 schaaft Simone Weil zich aan de zijde van de anarchistische syndicalisten in de Spaanse burgeroorlog. 'Niet dat ik van de oorlog houd; maar wat me altijd het meest verschrikkelijke toeleek in de oorlog, dat is de situatie van hen die zich in het achterland bevinden. Toen ik had begrepen dat ik, ondanks mijn inspanningen, moreel wel aan de oorlog deel moest nemen, d.w.z. na elke dag, elk uur de overwinning van de één en de nederlaag van een ander te wensen, heb ik tegen mezelf gezegd dat Parijs voor mij het ach-

SIMONE WEIL

terland was.' Slechts zijdelings neemt ze aan de gevechten deel. Een pan kokende olie over haar been (dat nog maar net van amputatie kan worden gered) schakelt haar volledig uit. Ze keert niet weer naar Spanje terug, ontgoocheld als ze is door de wrede mechanismen van een oorlog, die de nobele motieven en idealen waarmee zij is begonnen, uithollen. 'Men vertrekt als vrijwilliger, met ideeën over opoffering, en men valt een oorlog binnen die op een huurlingenoorlog lijkt, maar met nog meer wreedheden en nog minder verschuldigd betoon aan achting tegenover de vijand', schreef ze aan Georges Bernanos. Principieel pacifist, zoals haar leermeester Alain, zal Simone Weil nooit worden.

In de lente van 1937 bezoekt ze voor het eerst Italië. Simone Weil wordt overweldigd door de schoonheid van het landschap, van de mensen, van de kunst. In Assisi heeft ze haar tweede, beslissende religieuze ervaring: 'Daar, terwijl ik alleen was in de kleine, 12^e-eeuwse romaanse kapel van Santa Maria degli Angeli, wonder van zuiverheid waar de heilige Franciscus zo vaak heeft gebeden, was er iets dat sterker was dan mijzelf, dat me, voor het eerst van mijn leven, dwong om op de knieën te gaan.'

1938-1940

Simone Weil krijgt eindelijk een onderwijspost in een stad die haar zint: ze wordt lerares in de arme industriestad Saint Quentin in het noorden van Frankrijk. In de herfstvakantie reist ze naar Amsterdam en bezoekt het Rijksmuseum. Vlak voor Pasen reist ze naar het klooster van Solesmes, beroemd om zijn gregoriaanse zang. Geteis-

Korte levensbeschrijving

terd door ernstige hoofdpijnen concentreert zij zich op het gregoriaans en ondergaat als in trance de zuiverheid van de melodieën. ‘Tijdens die missen is de gedachte van het lijden van Christus eens en voorgoed in mij binnengedrongen’, schrijft ze later in haar *Spirituele autobiografie*. In de zomer reist Simone Weil opnieuw naar Italië. De hoofdpijn maakt haar het werk op school onmogelijk. Zij krijgt ziekteverlof voor onbepaalde tijd, en zal nooit meer haar onderwijs hervatten. Simone Weil verdiept zich in de geschiedenis van de godsdiensten, en leest voor het eerst het Oude Testament: een verschrikkelijk boek, vindt ze, waarin ‘het bevel tot uitroeiing gepresenteerd wordt als het bevel van God’. Zij houdt een voorkeur voor Indische en Egyptische teksten en maakt zich het Nieuwe Testament eigen. Maar dan wel met een voorliefde voor de evangelist Johannes en een stiefmoederlijk behandelde apostel Paulus. Simone Weil houdt een sympathie voor Marcion en voor de ketterse katharen, die God alleen maar met het goede wilden vereenzelvigen en zich met de Hebreeuwse bijbel geen raad wisten. Na de Duitse inval in Praag (15 maart 1939) zweert Simone Weil het pacifisme voorgoed af. Op 13 juni 1940 verlaat het gezin Weil Parijs en wijkt via Vichy uit naar Marseille, op vlucht voor de Duitse bezetters; Parijs is tot ‘ville ouverte’ verklaard. Simone Weil maakt kennis met de dominicaan J.M. Perrin, die grote invloed op haar religieuze ontwikkeling zal uitoefenen. Zij leert zichzelf Sanskriet om de Bhagavad-Gîtâ te kunnen lezen. In augustus 1941 ontmoet Simone Weil Gustave Thibon, agrariërfilosoof. Ze werkt bij hem op zijn boerderij in de Ardèche en neemt deel aan de druivenoogst.

SIMONE WEIL

1942-1943

Na een kort verblijf in een vluchtelingenkamp in Casablanca maakt Simone Weil met haar ouders de oversteek naar New York. Het lukt haar om een visum voor Londen te krijgen en ze hoopt vandaaruit weer terug naar Frankrijk te kunnen om deel te nemen aan het verzet. 'De gedachte aan het ongeluk of aan de gevaren waaraan ik geen deel heb, vervult me met een mengeling van verschrikking, medelijden, schaamte en wroeging, die me elke geestelijke vrijheid ontnemt; de werkelijke waarneming van de realiteit verlost me van dat alles.' Op 25 november 1942 komt ze in Liverpool aan. In een arme wijk van Londen, Notting Hill, vindt ze een kamer. Haar gevaarlijke opdracht krijgt ze niet; ze krijgt een functie als redactrice bij het France Libre van de Gaulle. Op 15 april 1943 wordt Simone Weil opgenomen in het Middlesex-ziekenhuis in Londen. Diagnose: tuberculose. Haar gestel is, mede door eigen verwaarlozing en ondervoeding, zo verzwakt dat ze op 24 augustus 1943 in het sanatorium van Ashford (Kent) overlijdt.

'Liefde ziet het onzichtbare.'

**'Onze zwakheid mag verhinderen
dat we de krachten waardoor
we worden verpletterd zullen
overwinnen. Maar niets in de
wereld kan ons ervan weerhouden
dat we helder denken.'**

Dit boek bevat de mooiste levenswijsheden uit het complete oeuvre van de Frans-Joodse filosofe Simone Weil (1909-1943). Frits de Lange begint met een biografische schets die deze denker plaatst in haar tijd. Na 350 thematisch gerangschikte levenswijsheden wordt het boek afgesloten met een essay over Weils religieuze levensfilosofie.

KokBoekencentrum.nl
UITGEVERS | UTRECHT

ISBN 978 90 435 3998 2 · NUR 625

9 789043 539982